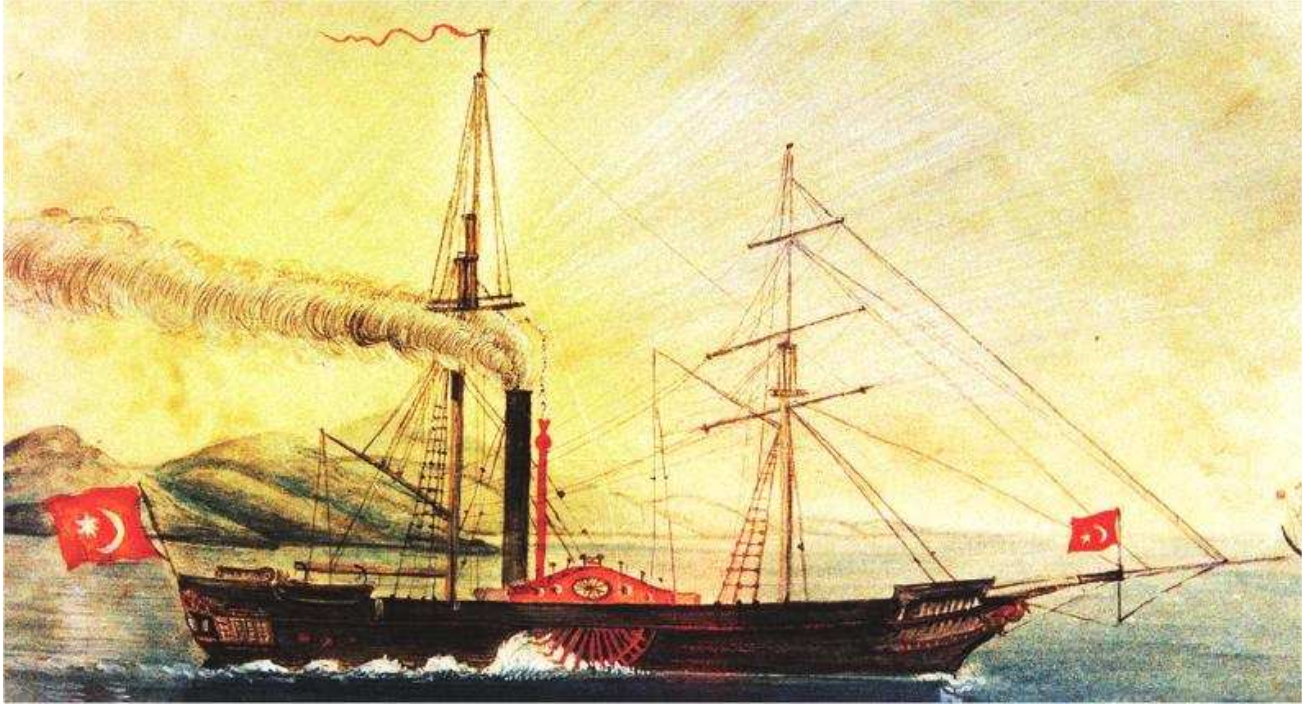

Arşivimdeki ve Araştırmalarım sonucu ulaşabildiğim bilgilerle Buğ Gemisi, Sür'at (Swift)

Mehmet Salihoğlu – 4 Kasım 2012 – İstanbul.

Deniz Müzesi, Mıgırdiç Melkon, DB: 510
Tablonun bir bölümüdür.

Sarayburnu'ndan Eminönü'ne uzanan sahilde yandan
çarklı vapurlar, kayıklar ve yelkenliler

Bu araştırmayı yapmamın esas sebebi, Buğ Gemisi, **Sür'at** (Swift) "2 direkli mi yoksa 3 direkli miydi?" tartışmalarının bana kadar ulaşması oldu.

Edindiğim bilgiler, dönemin **Osmanlı padişahı** Sultan **II. Mahmut**'un yenileşme çabalarının örneklerinden biri olan buharlı makine ile çalışan bu gemi, aynı zamanda ülkemizde sanayileşmenin başlangıcına zemin hazırlıyordu. Sosyal boyutu da ayrı bir makale konusudur.

"Amatör Gemi Modelcisi" gözüyle incelediğimde "Buğ Gemisi" nin bugüne kadar üç kez çizilmiş model planı mevcuttur. Çizenler sırasıyla; **Cemil AKÇE**, **Antonio BERZOLESE**, Kunt Model Müzesi için **Süleyman ALPER**.

İlk yararlandığım yazılı kaynak **Kunt Model Müzesi** ekibinden profesyonel modelci, araştırmacı, bilimsel plan çizen üstadımız Sayın **Süleyman ALPER**'in el yazısı ile yazdığı mektubu oldu. Belirttiği kaynaklar arasında rahmetli **Eser TUTEL**'in "**Seyr-i Sefain Öncesi ve sonrası**" isimli kitabının 16. sayfasında **Sür'at** olarak yer alan fotoğraf **üç direkli** gözükmekte, 17. sayfada Bahriye ressamı **Hüsnü TENGÜZ** çizimi olan **Sür'at** resminde **direkler iki** adettir. Sayın **ALPER**, kitabı okur okumaz fark ettiği bu çelişkiyi o vakitler hayatta olan **Eser TUTEL**'e telefon açıp üç direkli fotoğrafın kaynağını sormuş, aldığı cevap yine rahmetli olan **Rahmi TOPÇU**'nun vaktiyle o geminin **Sür'at** olduğunu **Eser TUTEL**'e söylemiş olması imiş.

Sayın **ALPER**'in konu ile ilgili notları şöyle devam ediyor:

“ 1999 yılında ilk **Sür'at** planı (sarımsık 2 pafta olarak) Cemil AKÇE tarafından çizilmiştir. Kendisine **Swift**'in **Gulnera** adlı bir gemiye benzediği **Ahmet GÜLERYÜZ** tarafından söylendiği için de, elde edilen **Gulnera** planı esas alınıp kopye edilerek ve **Sür'at** in suluboya resmine benzetilerek çizilmiştir.

Oysa, **Gulnera**, 1832 yılında **Sardinya Donanması** için yapılmış **Brigantin armalı** bir yandan çarklıdır. Yandan çarklı olarak tezgaha konmuş olup bodoslama formu itibariyle de **Akdeniz karekteri** taşır.

Swift ise, 1801 yılında İngiltere'de **Brigantin armalı uskuna** olarak yapılmıştır. 1822'de boyunun 6 metre uzatılarak makine konulup yandan çark monte edilmiş (yani, **sonradan yandan çarklı olmuş**) bir gemidir. Dolayısı ile de bodoslama karekterinin İngiliz uskunalarında olduğu gibi **kemane baş** olması gerekir.

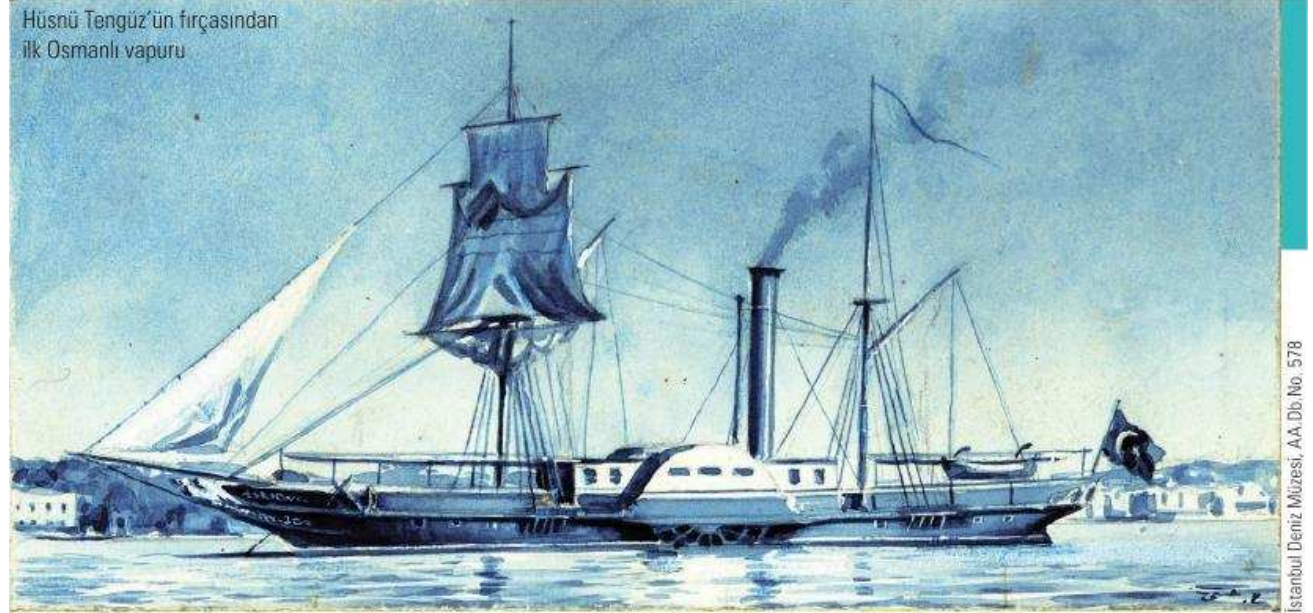
İyi bilmiyorum ama, eğer yanılmıyorsam 2005-2007 yılları arasında olacak; bu defa **Antonio BERZOLESE**, **Cemil AKÇE**'nin bu planını; aynı hatalar ile ve tıpa tıp, fakat ters yönde kopye ederek imzasını atmış;...

1801 yılında yapılmış bir gemi, nasıl olur da, kendisinden 31 yıl sonra yapılacak olan (1832'de) bir diğer gemiye benzer?”

Yukarıdaki 1. paragraftaki alıntıda geçen bilgileri Sayın **Cemil AKÇE**'yi 26 Ekim 2012 tarihinde telefon ile arayarak (konuşmamız saat 9:40'da bitti) doğrulattırdım. Yani çizdiği **Sür'at** için **Gulnera** planından faydalanmış.

4. paragraftaki bahsi geçen plan ise Sayın **Ahmet GÜLERYÜZ**'ün “**Ertuğrul - Savarona ve Türk Devlet Yatları**” isimli kitabının ekinde verilmiştir. Yukarıdaki 4. paragraftaki alıntıda geçen bilgileri Sayın **Ahmet GÜLERYÜZ**'ü 30 Ekim 2012 tarihinde telefon ile arayarak (konuşmamız saat 12:40'da bitti) doğrulattırdım ve ilaveten şü bilgileri aldım:

“**Hüsnü TENGÜZ**'ün **Swift (Sür'at)** ile ilgili suluboya resmini **İstanbul Deniz Müzesi Deniz Tarihi Arşivi**'nde araştırma yaparken tesadüfen buldum ve suluboya resmin hassasiyetle korunması uyarımıyla birlikte yetkililere bilgi verdim. Daha sonraları rahmetli **Eser TUTEL** ve **Orhan KIZILDEMİR** ile bulunduğum bir sohbet sırasında **Hüsnü TENGÜZ**'ün o suluboya resmini **İllustrated London News**' den faydalanıp çizdiğini bu iki yazarın birinden duydum.”

Şü ana kadar çizilmiş en doğruya yakın planın **Kunt Model Müzesi**'nin yayınladığı Sayın **Süleyman ALPER**'in çizimi **Sür'at (Swift)** olduğunu da sorduğum soru üzerine Sayın **GÜLERYÜZ** doğruladı.

[Sür'at 1822](#) (Çizim: [Süleyman ALPER](#) - Resim: [Burçin BAYKAL](#)) 7 ve 8 numaralı paftalar aynı büyük sayfadadır. 7. paftada Armadora - Volta planı, Arma numaralarının terimsel açıklamaları yer almaktadır. 8. paftada Arma donanım ile ilgili "ne, nereye, nasıl bağlanır? ve "cinsi, çapı, rengi?" soruları hakkında açıklamalar mevcuttur. 1/75 ölçeğindeki 7 sayfa büyük pafta, 2 sayfa A4 boyutundaki, büyük emeklerle tahmin edemeyeceğiniz kadar ayrıntılı çizilmiş bu plan seti www.kuntmodelmuzesi.com veya www.gemimodelciligi.com/planlar.htm adresinden temin edilebilir.

Bir başka sorum ise rahmetli **Eser TUTEL**'in "**Seyr-i Sefain Öncesi ve sonrası**" isimli kitabının 16. sayfasında **Sür'at** olarak yer alan fotoğrafı yine rahmetli olmuş **Rahmi TOPÇU**'dan aldığı bilginin kaynağı hakkında idi. Bu konuda da rahmetli **Orhan KIZILDEMİR**'in **Rahmi TOPÇU**'ya bilgi verdiğini söyledi.

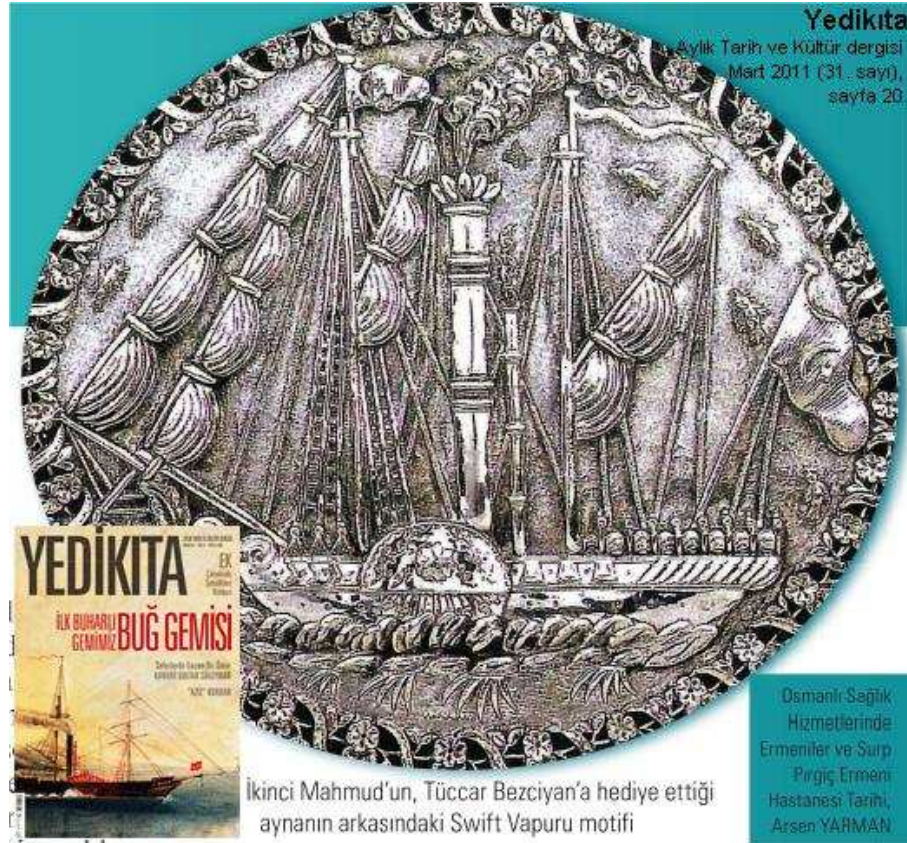
Cemal HOŞGÖR'ün Türkiye Denizciler Sendikası, Belge Kültür Dizisi – 1 için, TSD/YAYIN ORGANLARI/**Orhan KIZILDEMİR** arşivlerinden düzenlediği "**Gemilerimiz**" isimli kitapçığın 17. sayfasında yer alan üç direkli buharlı gemi fotoğrafının altında "**Tersaneyi Amire gemisi: Swift (Kırlangıç), İLK BUHARLI GEMİMİZ, 20 Mayıs 1928 İngiltere yapımı Kaptan Keel tarafından Sultan Mahmut'a getirildi.**" yazmaktadır. Tarih yanlış yazılmıştır. Doğru Tarih 20 Mayıs 1828'dir.

Bir başka yanlış ise "**Kırlangıç**" ilk buharlı gemimiz değildir, "1828 yılından sonra **Osmanlı Donanma-i Hümayun** tarafından İngiltere'de **Kırlangıç** adında bir yandan çarklı yaptırılmış..." Bu fotoğraf **Eser TUTEL**'in kitabının 16. sayfasındaki fotoğraf ile aynıdır. Yani "**Sür'at**" olarak tanıtılan üç direkli yandan çarklı aslında "**Kırlangıç**"tır.

"1828 yılından sonra **Osmanlı Donanma-i Hümayun** tarafından İngiltere'de **Kırlangıç** adında bir yandan çarklı yaptırılmış..." cümlesi Sayın **Süleyman ALPER**'in mektubundan aynen aktardığım bir bilgidir. Mektubu defalarca dikkatle her okuyuşumda ilginç bilgilere yer verildiğini görüyorum:

"Her ne kadar ilk fotoğraf çekimi 1839 yılında gerçekleştirilmiş ise de; ilk **klasik, ayaklı ve körüklü olup cam negatif** kullanılan **portatif foto makineleri** 1859 yılından sonra yaygın olarak kullanılmış bulunmaktadır. Bu nedenle de maksimum 1850 ve öncesine ait **gemi fotoğrafı** bulmanın imkanı yoktur."

Buğ gemisinin 1859 yılında hizmet dışına çıktığını düşündüğümüzde fotoğrafının çekilme ihtimali son derece zayıftır ki zaten yabancı kaynaklı fotoğrafları da ortada yoktur.

İkinci Mahmud'un, Tüccar Bezciyan'a hediye ettiği aynanın arkasındaki Swift Vapurı motifi

Buğ Gemisinin Tarihçesi, Teknik Bilgileri ve Ek Bilgiler:

1801'de İngiltere, Bridport'ta, Nicholls Booles & William Good tezgahlarında 139 net tonluk, yelken donanımlı, iki direkli, Brigantin ahşap tekne olarak inşa edildi. Uzunluğu: 32.4 metre, genişliği: 9.8 metre, su kesimi: 2.9 metre idi.

Aynı yıl içinde merkezi Londra'da olan London, Edinburgh & Leith Ship Co. firması tarafından Swift adıyla çalıştırılmaya başlandı.

1822'de boyu 6 metre uzatılarak tek silindirli buhar makinesi ve yandan çarklar ilave edildi. Saatte en çok 6 deniz miline yakın hız yapabiliyordu.

21.8.1822'de merkezi Brighton'da olan T. West, H. Bellingham, E.H. Creasey, Hall & Others firması tarafından satın alındı..

23.2.1824'de G. Crichton, R. Ogilvie & Others, Leith. Firması tarafından satın alındı.

15.9.1827'de H. Templer, London tarafından satın alındı. Aynı yıl İzmir'e geldi. Orta kısmında maun kaplı ve altı ranzalı, personele ait geniş bir kamara, baş tarafında ise biri kaptana ait olmak üzere iki küçük kamara ile bir mutfak vardı. 4 adet çakmaklı demir top, bir adet uzun top, bir adet de küçük top mevcuttu. **Swift**'in teknesi siyah, üst kısmı beyaz boyalıydı.

20.5.1828'de İstanbul'a gelen **Swift** aynı yıl Osmanlı Bahriyesi tarafından satın alındı. İstanbul halkı tarafından "**Buğ Gemisi**" adı takılan **Sür'at** vapuru 1828-1839 yılları arasında büyük çoğunlukla **Sultan II. Mahmut** ve diğer devlet ricalinin hizmetinde kullanıldı. Kısmen römorkör olarak da görev yapmıştır.

1834' de bakır saç imali için buhar gücüyle çalışan bir haddehane kuruldu. Levhalar, yosunlanma ve kurtlanmayı önlemek üzere gemi gövdesinin su altındaki kısmına kaplanıyordu.

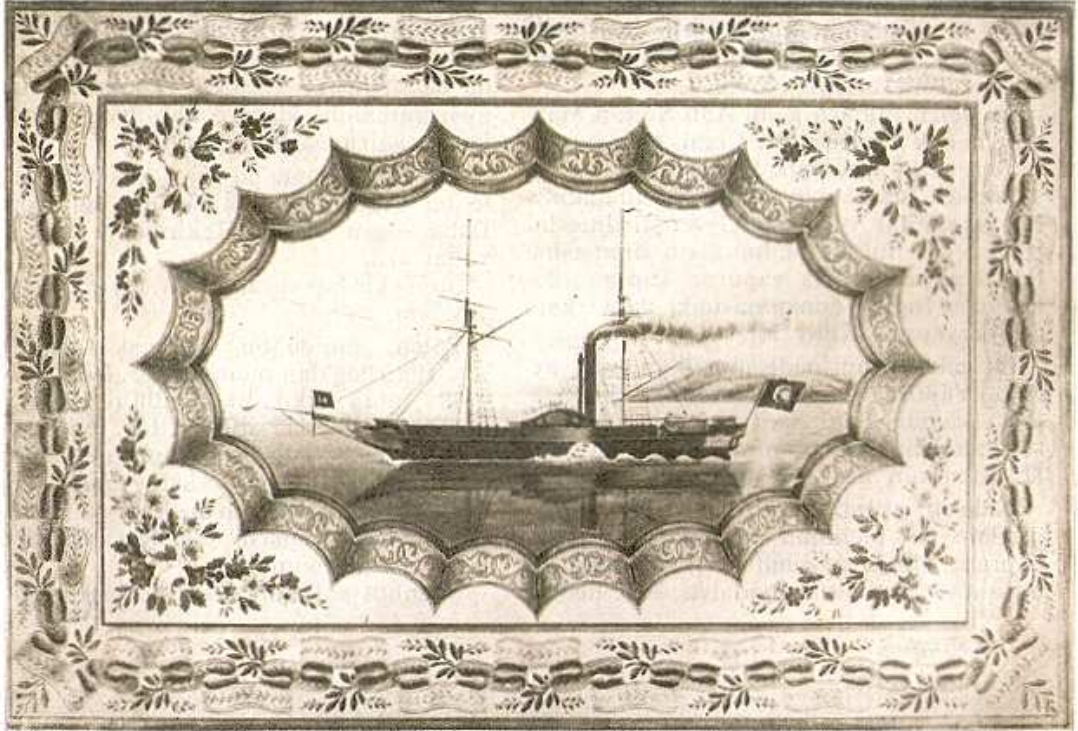
1835'de bir makine atölyesi (demirhane) ve kısa bir süre sonra da yine buhar gücüyle çalışan bir doğrama makinesi izledi. Bu makinelerde kullanılan kömür, Karadeniz Ereğlisi'nde o yıllarda işletmeye yeni açılan kömür ocaklarından geliyordu.

1839 ve 1853 yılları Osmanlı Bahriye kayıtlarında görülen Sür'at, 1855'te Malta'da revizyon gördü. 1859 yılında hizmet dışına çıkarıldı.

1863 yılında inşa edilmiş aynı ismi taşıyan başka bir Sürat (II) vapuru, 3 direkli yelkenli buharlı vapur olup Abdülaziz döneminde başlayan zırhlı donanmaya geçiş süreci gemilerindedir. 1877-1878 Osmanlı – Rus savaşına katılmıştır.

1911 yılında hizmete giren aynı ismi taşıyan diğer bir Sürat (III) Selanik'te özel bir römorkör olan gemi olup 1911'de Osmanlı Hükümeti tarafından ele geçirilerek Selanik'te hizmete sokulmuştur. Bu gemi Balkan savaşlarına katılmış, 1913'te ise Çanakkale'de üslenmiştir.

Türkiye'ye gelen ilk buharlı gemi bu idi.

Hayat Tarih Mecmuası, Cilt 1, Sayı 2, İstanbul, 1 Mart 1968

Sultan II Mahmut'un şahsına mahsus pek süslü yazı altlığındaki renkli tablosu mecmua'da renksiz basılmış.

16 Mart 2000 tarihinde Ticaret Gemileri Konulu Hatıra Pulları arasında bulunan "Buğ Gemisi".

Kaynakça:

ALPER, Süleyman; "Sür'at (Swift) 1822 Plan seti", Kunt Model Müzesi, Bodrum, 2010

BAL, Nurcan; "İlk Buharlı Gemimiz Buğ Gemisi", Yedikıta Aylık Tarih ve Kültür Dergisi, İstanbul, Mart 2011, Sayı 31, sayfa 18-24

"Efsane Gemi Mahmudiye Kalyonu", Piri Reis Araştırma Merkezi, Deniz Basımevi, İstanbul, 2006

GÜLERYÜZ, Ahmet; "Ertuğrul - Savarona & Türk Devlet Yatları", Denizler Kitabevi, İstanbul, 2007

GÜLERYÜZ, Ahmet – LANGENSIEPEN, Bernd; "Osmanlı Donanması", Denizler Kitabevi, İstanbul, 2000

HOŞGÖR, Cemal; "Gemilerimiz", Türkiye Denizciler Sendikası, Belge Kültür Dizisi – 1, İstanbul, 1989

"İSFİLA TÜRK PULLARI VE ANTİYELERİ KATALOĞU 1863 – 2005", İsfila A.Ş., İstanbul, 2005

MÜLLER-WIENER, Wolfgang (Çeviren: Erol ÖZBEK); "Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003

"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Adları Süregelen Gemiler", Piri Reis Araştırma Merkezi, Deniz Basımevi, İstanbul, 2010

ÖCAL, Dz. Kur. Alb. (E) Yüksel; "Kürek ve Yelken Döneminden Günümüze Türk Bahriyesi", Deniz Basımevi, İstanbul, 2008

SÖNMEZ, Oktay; "Anılarda Gemiler Ufkun Ötesinde Kayboldular", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008

TUTEL, Eser; "İstanbul'un Unutulmayan Gemileri" Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005

TUTEL, Eser; "Seyr-i Sefain Öncesi ve Sonrası", İletişim Yayınları, İstanbul, 2000

"Türk Deniz Kuvvetleri Bin Yılın Güncesinden Seçmeler", Deniz Basımevi, İstanbul, 2009

ÜNVER, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl; "Buğ Gemisi", Hayat Tarih Mecmuası, Cilt 1, Sayı 2, İstanbul, 1 Mart 1968

Diğer Kaynaklar:

- **Ahmet GÜLERYÜZ** ile 30.10.2012 tarihinde yaptığım, saat 12:40'da biten telefon görüşmesi. Ayrıca 1.11.2012 tarihinde de telefon görüşmesi de gerçekleşmiştir.

- **Cemil AKÇE** ile 26.10.2012 tarihinde yaptığım, saat 9:40'da biten telefon görüşmesi.

- **İnternet – google arama motoru.**

Başka bir araştırma yapılmış mı diye çeşitli kriterlerde incelediğimde; Yedikıta Aylık Tarih ve Kültür Dergisi'nin Mart 2011 sayısında "Buğ Gemisi" nin kapak konusu olduğunu buldum. Ardından dergiye internet sayfasından ulaşım o sayıya 2 TL karşılığında elektronik ortamda ulaştım.

Yararlandığım kaynaklar arasındaki bazı isimlerin yanlış veya eksik yazıldığını fark ettim ve yine arama motoruna isimleri girip doğrularını buldum.

- **Süleyman ALPER**'in el yazısı ile yazdığı mektubu.

Notlar:

1- Makelemde kullandığım Pul fotoğrafı ve Hayat Tarih Mecmuası'ndan alıntı yaptığım fotoğraf hariç diğer fotoğraflar için Yedikıta Aylık Tarih ve Kültür Dergisi'nden yazılı izin alınmıştır. Makale yazarına, dergi yönetimi ve ekibine teşekkür ederim.

2- Sayın Cemil AKÇE ve Ahmet GÜLERYÜZ'e verdikleri sözlü bilgiler için teşekkür ederim.

3- Kaynakça'da belirttiğim kitap, dergi ve katalogların (Yedikıta Aylık Tarih ve Kültür Dergisi'nin Mart 2011 sayısı dijital olarak) asılları arşivimde mevcuttur.

4- Bir konu hakkında yaptığım basit bir araştıma ve okuma çalışması 10 gün sürdü, düşününüz ki ayrıntılı bir plan çalışmasının arkasında ne kadar büyük bir emek ve zaman söz konusu. O yüzden bütün modelcilere bir uyarım ve ricam olacak: yerli planları korsan olarak almayınız ve satmayınız, çoğaltıp arkadaşlarınıza hediye etmeyiniz. Kolay elde edilen şeylerin kıymeti pek bilinmez. Yerli plan çizenlerin telif haklarına saygılı olursak onların yeni planlar çizilmesini teşvik etmiş oluruz. Aksi halde bindiğimiz dalı keseriz.

5- 10 günü aşkın bir süredir bu konu hakkında yaptığım araştırmalarım sırasında okuyup, incelemekten boynum tutuldu, ama bir çok başka bilgiye ulaşmaktan, kitap kokusunun üzerime sinmesinden çok keyif aldım. Başka bilgi ve belgelere her zaman açığım, eğer bu konuda yeni bilgi ve belgeler elime geçerse bu makaleme ekleyeceğimi belirtmek istiyorum. Makalemde hatalar ve/veya eksikler var ise lütfen beni uyarınız.

Arşivim için gönüllü destek olmak isteyenler (Gemi, Gemicilik, Deniz, Denizcilik, Osmanlı Tarihi ile ilgili kitaplar, ansiklopediler, dergiler, gazeler, mecmualar, haritalar, belgeler...) **0532 2457643** numaralı cep telefonumdan veya msalihoglu@gemimodelciligi.com elektronik posta adresimden bana ulaşabilirler.

6- Bu makale www.gemimodelciligi.com internet sitesinin "Makaleler" bölümü için tarafımdan yazılmış olup kaynak belirtmek kaydıyla izin almadan her ortamda çoğaltılıp kullanılabilir.